

STANISŁAW PIEPRZNY<sup>1</sup>, BOGDAN JAWORSKI<sup>2</sup>

# Uprozczone postępowania egzekucyjne w administracji jako instrument ochrony życia lub zdrowia ludzi<sup>3</sup>

Wpłynął: 19.04.2022. Akceptacja: 10.08.2023

## Streszczenie

Przedmiotem rozważań niniejszego opracowania są postępowania uproszczone, takie jak przymus natychmiastowy i przymus bezpośredni. Rozważania koncentrują się na istocie i aspektach postępowań określonych w art. 117 i 150 § 3 ustawy z dnia 17 czerwca 1966 roku o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Celem badań jest podjęcie próby oceny postępowań uproszczonych jako narzędzia w systemie ochrony najważniejszych wartości człowieka. W badaniach w głównej mierze wykorzystano metodę prawno-dogmatyczną polegającą na interpretacji treści i porządkowaniu struktury prawnej. Zastosowanie znalazła także metoda analityczna, za pomocą której dokonano analiz przepisów prawa dotyczących podstaw stosowania w postępowaniu egzekucyjnym w administracji trybów uproszczonych.

Z przeprowadzonych badań wynika jednoznacznie, że celem nadrzędnym tych postępowań jest przeciwdziałanie wskazanym zagrożeniom. Zebrany materiał badawczy pozwolił na potwierdzenie postawionej tezy oraz przedstawienie wniosku *de lege ferenda* o konieczności zmian w art. 117 u.p.e.a. Zmiany powinny polegać na odstąpieniu od konieczności doręczenia zobowiązanemu upomnienia przed zastosowaniem tego trybu. Obecnie obowiązujący przepis pomija taką możliwość, a samo odstąpienie może być wynikiem potrzeby nagłego ratowania istotnych wartości.

**Słowa kluczowe:** prawo, administracja, postępowanie egzekucyjne, postępowania uproszczone, przymus natychmiastowy, przymus bezpośredni.

<sup>1</sup> Prof. dr hab. Stanisław Pieprzny – Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi (Polska); e-mail: [stpieprzny@onet.pl](mailto:stpieprzny@onet.pl); ORCID: 0000-0002-4154-8860.

<sup>2</sup> Dr Bogdan Jaworski – Instytut Nauk Prawnych, Kolegium Nauk Społecznych, Uniwersytet Rzeszowski (Polska); e-mail: [bjaworski@ur.edu.pl](mailto:bjaworski@ur.edu.pl); ORCID: 0000-0001-7372-2803.

<sup>3</sup> Badania wykorzystane w artykule nie zostały sfinansowane przez żadną instytucję.

STANISŁAW PIEPRZNY, BOGDAN JAWORSKI

# Simplified Administrative Enforcement Proceedings as an Instrument for Protecting Human Life or Health<sup>4</sup>

## Abstract

Simplified proceedings, such as immediate coercion and direct coercion, are the subject of consideration in this study. The discussion focuses on the essence and aspects of proceedings referred to in Article 117 and 150 § 3 of the Act of 17 June 1966 on enforcement proceedings in administration. The aim of the research is to attempt to evaluate simplified proceedings as a tool in the system of protection of the most important human values.

The research mainly used the legal-dogmatic method of interpreting the content and ordering the legal structure. The analytical method was also applied, by means of which analyses were made of legal provisions concerning the basis for the application of the simplified procedures in administrative enforcement proceedings.

From the conducted research, it is clear that the primary goal of these proceedings is to counteract the indicated threats. The collected research material allowed confirming the thesis and presenting a *de lege ferenda* motion regarding the necessity to amend Article 117 of the Administrative Enforcement Act. The changes should consist in waiving the necessity to serve a reminder to the debtor before applying this procedure. The provision currently in force omits such a possibility, and the waiver itself may be the result of the need to save important values in an emergency.

**Keywords:** law, administration, administrative enforcement, simplified proceedings, immediate coercion, direct coercion.

---

<sup>4</sup> The research in this article has not been supported financially by any institution.

## Wprowadzenie

W polskim systemie prawnym normy dotyczące postępowania egzekucyjnego znajdują swoje miejsce w przepisach zaliczanych do dwóch różnych dyscyplin prawa i związane są ze spełnieniem odrębnych obowiązków. Realizacja obowiązków o charakterze prywatnoprawnym odbywa się w oparciu o przepisy prawa cywilnego, natomiast egzekucja obowiązków publicznoprawnych dokonywana jest na mocy przepisów prawa administracyjnego. Taki układ powoduje podział na postępowanie sądowe (cywilne) oraz na postępowanie egzekucyjne w administracji (administracyjne).

W postępowaniu sądowym sprawy egzekucyjne należą do właściwości sądów rejonowych i działających przy tych sądach komorników. Ten rodzaj postępowania egzekucyjnego reguluje w części trzeciej ustawa z dnia 17 listopada 1964 roku Kodeks postępowania cywilnego<sup>5</sup>. Cytowana ustawa w art. 759 § 1 wskazuje, że czynności egzekucyjne są wykonywane przez komorników, z wyjątkiem czynności zastrzeżonych dla sądów; należy w tym przypadku mówić o ogólnej właściwości komorników sądowych. Z kolei czynności zastrzeżone dla sądów, z uwzględnieniem ustawowych wyłączeń, wykonywane są przez referendarza sądowego.

Drugi rodzaj to postępowanie egzekucyjne w administracji, którego szczegółowy tryb regulowany jest przepisami ustawy z dnia 17 czerwca 1966 roku o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (dalej jako u.p.e.a.)<sup>6</sup>. Ustawa w szczególności określa: sposób postępowania wierzycieli w przypadkach uchylania się zobowiązanych od wykonania ciężących na nich obowiązków; prowadzone przez organy egzekucyjne postępowanie i stosowane przez nie środki przymusu służące doprowadzeniu do wykonania lub zabezpieczenia wykonania obowiązków, a także zasady i sposób prowadzenia Rejestru Należności Publicznoprawnych oraz udostępniania danych z tego rejestru. Z analizy uregulowań prawnych tego aktu normatywnego jawi się systematyzacja na postępowanie wykonawcze oraz postępowanie zabezpieczające.

W ramach postępowania wykonawczego ustawodawca przewidział tzw. tryby czy też postępowania uproszczone podejmowane w szczególnych sytuacjach przy zaistnieniu ściśle określonych przesłanek. Przedmiotem rozważań w niniejszym

<sup>5</sup> Tekst jedn. Dz.U. z 2023 r., poz. 1550 z późn. zm.

<sup>6</sup> Tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 479 z późn. zm.

opracowaniu są postępowania uproszczone, ich istota oraz specyfika. Celem artykułu jest próba dokonania oceny stosowania postępowań uproszczonych jako swoistego narzędzia w systemie ochrony najważniejszych wartości człowieka. Hipotezę badawczą stanowi założenie, iż postępowania uproszczone służą przede wszystkim doprowadzeniu do szybkiego wykonania określonych obowiązków, w sytuacjach, gdy zwłoka w ich realizacji może prowadzić do szczególnych zagrożeń, głównie dla życia lub zdrowia ludzkiego. Należy również postawić tezę, że pomimo wielu różnic oba rodzaje postępowań łączy jeden cel, którym jest szybka reakcja na określone zagrożenia. W badaniach w głównej mierze wykorzystano metodę prawno-dogmatyczną polegającą na interpretacji treści i porządkowaniu struktury prawnej. Zastosowanie znalazła także metoda analityczna, za pomocą której dokonano analiz przepisów prawa dotyczących podstaw stosowania w postępowaniu egzekucyjnym w administracji trybów uproszczonych.

Badania skoncentrowane zostały na przepisach art. 117 odnoszących się do przymusu natychmiastowego oraz art. 150 § 3 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, dotyczących zasad stosowania w trybie uproszczonym przymusu bezpośredniego. Problematyka postępowań uproszczonych wynikających z powyższych norm prawnych wydaje się szczególnie istotna z uwagi na przedmiot ochrony, ale także ingerencję w podstawowe prawa i wolności człowieka. To wszystko w zestawieniu z celami i istotą postępowania egzekucyjnego w administracji prowadzi do potrzeby przedstawienia podłoża i intencji przepisów pozwalających na pominięcie w określonych sytuacjach, szerokich procedur egzekucyjnych.

## Istota i cele egzekucji administracyjnej

W nauce prawa administracyjnego zwykle się przyjmować, że postępowanie egzekucyjne to uregulowany prawem procesowym ciąg czynności podejmowanych przez właściwe organy i inne podmioty w celu wykonania przez zastosowanie środków przymusu państwowego obowiązków wynikających z aktów poddanych egzekucji administracyjnej<sup>7</sup>. Celem postępowania egzekucyjnego w administracji jest wymuszenie przez organ egzekucyjny zachowania się zgodnego z prawem, polegającego na wykonaniu obowiązku o charakterze pieniężnym lub niepieniężnym, określonego uprzednio w akcie administracyjnym lub innym indywidualnym akcie prawnym albo wynikającego bezpośrednio z przepisów prawa<sup>8</sup>. Pojęcie

<sup>7</sup> R. Sawuła, *Przedmiotowy i podmiotowy zakres egzekucji administracyjnej*, [w:] L. Żukowski, R. Sawuła (red.), *Postępowanie administracyjne*, wydanie III, Przemysł–Rzeszów 2012, s. 339.

<sup>8</sup> Z.R. Kmiecik, *Postępowanie administracyjne, postępowanie egzekucyjne w administracji i postępowanie sądowo-administracyjne*, IV wydanie, Warszawa 2017, s. 251.

postępowania egzekucyjnego jest terminem o najszerszym zakresie, w którym mieści się egzekucja administracyjna.

W toku postępowania egzekucyjnego w administracji stosowana jest egzekucja administracyjna jako jedno z jego stadiów. Egzekucja administracyjna stanowi formę przymusu państwowego, którego stosowanie ma na celu zapewnienie wykonania obowiązków ciężących na adresatach norm prawa administracyjnego, a tym samym zagwarantowanie skuteczności tego prawa oraz skuteczności działania administracji publicznej<sup>9</sup>. W ustawie o postępowaniu egzekucyjnym w administracji określone zostały liczne obowiązki, co do zasady mające charakter publicznoprawny.

Egzekucji administracyjnej podlegają następujące obowiązki: 1) podatki, opłaty i inne należności, do których stosuje się przepisy działu III ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa; 1a) niepodatkowe należności budżetowe, do których stosuje się przepisy ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych; 1b) należności z tytułu przychodów z prywatyzacji; 2) grzywny i kary pieniężne wymierzane przez organy administracji publicznej; 3) należności pieniężne, inne niż wymienione w pkt 1 i 2, jeżeli pozostają we właściwości rzeczowej organów administracji publicznej; 4) należności przypadające od jednostek budżetowych, wynikające z zastosowania wzajemnego potrącenia zobowiązań podatkowych z zobowiązaniami tych jednostek; 5) należności pieniężne przekazane do egzekucji administracyjnej na podstawie innych ustaw; 6) wpłaty na rzecz funduszy celowych utworzonych na podstawie odrębnych przepisów; 7) należności pieniężne z tytułu składek specjalnych do Funduszu Rezerwowego; 8) należności pieniężne państwa członkowskiego wynikające z tytułu: a) podatków i należności celnych pobieranych przez to państwo lub w jego imieniu, przez jego jednostki podziału terytorialnego lub administracyjnego, w tym organy lokalne, lub w imieniu tych jednostek lub organów, a także w imieniu Unii Europejskiej, b) refundacji, interwencji i innych środków stanowiących część całkowitego lub częściowego systemu finansowania Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) oraz Europejskiego Funduszu Rolniczego Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), w tym kwot należnych w związku z tymi działaniami, c) opłat i innych należności pieniężnych przewidzianych w ramach wspólnej organizacji rynku Unii Europejskiej dla sektora cukru, d) kar, grzywien, opłat i dopłat administracyjnych związanych z należnościami pieniężnymi, o których mowa w lit. a–c, nałożonych przez organy właściwe do pobierania podatków i należności celnych lub właściwe do prowadzenia postępowań administracyjnych dotyczących podatków i należności celnych

<sup>9</sup> M. Masternak, *Pojęcie egzekucji administracyjnej oraz administracyjnego postępowania egzekucyjnego*, [w:] S. Fundowicz, P. Możyłowski (red.), *Administracyjne postępowanie egzekucyjne. Na 50-lecie ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji*, Radom 2017, s. 7.

lub potwierdzonych przez organy administracyjne lub sądowe na wniosek organów właściwych w sprawie podatków i należności celnych, e) opłat za zaświadczenia i podobne do zaświadczeń dokumenty wydane w postępowaniach administracyjnych w sprawie należności pieniężnych, o których mowa w lit. a, f) odsetek i kosztów związanych z należnościami pieniężnymi, o których mowa w lit. a–e, w związku z którymi możliwe jest zwrócenie się o wzajemną pomoc na podstawie ustawy o wzajemnej pomocy, g) administracyjnych kar pieniężnych lub grzywien administracyjnych nałożonych na pracodawcę delegującego pracownika z terytorium RP w związku z naruszeniem przepisów dotyczących delegowania pracowników w ramach świadczenia usług; 9) należności pieniężne przekazane do egzekucji administracyjnej na podstawie ratyfikowanych umów międzynarodowych, których stroną jest Rzeczpospolita Polska; 10) obowiązki o charakterze niepieniężnym pozostające we właściwości organów administracji rządowej i samorządu terytorialnego lub przekazane do egzekucji administracyjnej na podstawie przepisu szczególnego; 11) obowiązki z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy oraz wypłaty należnego wynagrodzenia za pracę, a także innego świadczenia przysługującego pracownikowi, nakładane w drodze decyzji organów Państwowej Inspekcji Pracy; 12) obowiązki z zakresu ochrony danych osobowych, nakładane w drodze decyzji Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych<sup>10</sup>.

Przedstawione obowiązki podlegają egzekucji w ramach postępowania wykonawczego oraz zabezpieczeniu w trybie i na zasadach określonych w ustawie. Egzekucja administracyjna stosowana jest do obowiązków wynikających z decyzji lub postanowień właściwych organów, a w zakresie administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego – bezpośrednio z przepisu prawa. Wyjątkiem jest sytuacja, w której przepis szczególnie zastrzega dla egzekwowanych obowiązków tryb egzekucji sądowej.

Administracyjny przymus egzekucyjny jest regulowaną prawem możliwością i koniecznością zastosowania przez kompetentny organ administracji publicznej przewidzianych w ustawie procesowej środków przymusu państwowego celem wymuszenia wykonania należnego obowiązku<sup>11</sup>. Egzekucja administracyjna, utożsamiana z przymusem administracyjnym, polega na stosowaniu środków egzekucyjnych (tj. środków przymusu) w celu doprowadzenia do przymusowego wykonania obowiązków podlegających egzekucji administracyjnej<sup>12</sup>. Możliwość

<sup>10</sup> Art. 2 § 1 u.p.e.a.

<sup>11</sup> L. Klat-Wertelecka, *Granice stosowania przymusu egzekucyjnego w administracji*, [w:] J. Supernat (red.), *Między tradycją a przyszłością w nauce prawa administracyjnego, Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Janowi Bociowi*, Wrocław 2009, s. 305.

<sup>12</sup> A.E. Dalkowska, *Prawne instrumenty skutecznej egzekucji należności publicznoprawnych*, „*Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*” 2016, L(1), sectio H, s. 216.

stosowania przez organy administracji publicznej sankcji administracyjnych jest środkiem wpływającym na wykonanie obowiązków publicznoprawnych. Środki te mają jednak walor tylko przymuszający, celem zaś egzekucji administracyjnej jest osiągnięcie pewnego stanu w rzeczywistości społecznej, zgodnego z treścią aktu administracyjnego lub innego, który tej egzekucji jest poddany<sup>13</sup>.

Osiągnięcie pożądaných stanów możliwe jest niekiedy poprzez zastosowanie szczególnych środków przy pominięciu standardowych procedur, co ma miejsce w ramach wskazanych wcześniej trybów uproszczonych. Tryby te różnią się stopniem uproszczenia, podmiotowym i przedmiotowym zakresem zastosowania, przesłankami zastosowania oraz zakresem dopuszczalnych do użycia środków egzekucyjnych<sup>14</sup>. Pierwsze z badanych postępowań uproszczonych w literaturze określane jest jako przymus policyjny lub natychmiastowy.

## Przymus natychmiastowy

Stosowanie przymusu natychmiastowego przewiduje art. 117 u.p.e.a., według którego „organy określone w art. 20 § 2, w granicach swojej właściwości do nakładania obowiązków o charakterze niepieniężnym, mogą stosować środki egzekucyjne wskazane w art. 1a pkt 12 lit. b tiret drugie, trzecie i piąte również w celu wyegzekwowania wydanych bezpośrednio ustnych poleceń, bez potrzeby wystawienia tytułu wykonawczego i doręczenia zobowiązanemu postanowienia o zastosowaniu środka egzekucyjnego, jeżeli zwłoka w wykonaniu obowiązku groziłaby niebezpieczeństwem dla życia lub zdrowia ludzkiego albo ciężkimi szkodami dla gospodarstwa narodowego lub jeżeli wymaga tego szczególnie interes społeczny”. Zakres obowiązku podlegającego egzekucji w trybie uproszczonym wynika z ustnego polecenia organu administracji, a nie z tytułu wykonawczego<sup>15</sup>. Istota przymusu natychmiastowego polega na tym, że w stanach zagrożenia pewne organy, wymienione w ustawie, mogą stosować określone środki egzekucyjne z zastosowaniem uproszczonej procedury<sup>16</sup>.

Dążąc do wykonania obowiązków publicznoprawnych przez zobowiązanych, organy egzekucyjne obowiązków o charakterze niepieniężnym mogą stosować zróżnicowane środki egzekucyjne. Należy sobie w tym miejscu zadać pytanie, czy wszystkie organy egzekucyjne obowiązków o charakterze niepieniężnym mają

<sup>13</sup> R. Sawuła, op. cit., s. 340.

<sup>14</sup> Z.R. Kmiecik, op. cit., s. 275.

<sup>15</sup> P. Przybysz, *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz*, 8 wydanie, Warszawa 2018, s. 581.

<sup>16</sup> W. Sawczyn, Z. Leoński, *Przymus bezpośredni*, [w:] R. Hauser, A. Skoczylas (red.), *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz*, 9 wydanie zmienione i uzupełnione, Warszawa 2018, s. 596.

prawo do stosowania przymusu natychmiastowego. Z cytowanego przepisu wynika, że prawo do stosowania przymusu natychmiastowego mają wybrane organy i tylko w przypadkach określonych przepisami ustaw szczególnych. Do podmiotów tych zalicza się każdy organ Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu lub Straży Granicznej, Prezes Urzędu Ochrony Danych Osobowych, organ Państwowej Inspekcji Pracy wydający decyzję w pierwszej instancji, organ straży pożarnej kierujący akcją ratowniczą, a także inne organy powołane do ochrony spokoju, bezpieczeństwa, porządku, zdrowia publicznego lub mienia społecznego.

Wymienione organy w ramach postępowania natychmiastowego mają prawo do stosowania wybranych środków egzekucyjnych obowiązków o charakterze niepieniężnym. Środkami stosowanymi w ramach przymusu natychmiastowego są: wykonanie zastępcze, odebranie rzeczy ruchomej oraz przymus bezpośredni. Są to środki egzekucyjne, przy zastosowaniu których organy egzekucyjne w sposób najbardziej bezpośredni ingerują w prawa obywatelskie podmiotów postępowania egzekucyjnego, a ich zastosowaniu przyświeca cel wyższy, a więc ochrona przed niebezpieczeństwem dla życia lub zdrowia ludzkiego albo ciężkimi szkodami dla gospodarstwa narodowego lub szczególnie interes społeczny<sup>17</sup>. Przymus ten ma na celu wyegzekwowanie wydanych bezpośrednio ustnych poleceń, zaś uproszczenie trybu polega na niewystawieniu tytułu wykonawczego oraz braku obowiązku doręczenia zobowiązanemu postanowienia o zastosowaniu środka egzekucyjnego.

Zauważyć natomiast należy, że ustawodawca nie pomija w tym przepisie obowiązku doręczenia zobowiązanemu upomnienia, czyli realizacji zasady zagrożenia. Powyższe należy uznać za niekonsekwencję legislacyjną ustawodawcy, bowiem z uwagi na cel tej instytucji prawnej wymóg doręczenia upomnienia przez wierzyciela pozbawiałby organy egzekucyjne możliwości natychmiastowego skorzystania ze środków egzekucyjnych, w tym z przymusu bezpośredniego na podstawie tego przepisu, pomimo zaistnienia odpowiednich przesłanek, m.in. wystąpienia zagrożenia dla życia lub zdrowia ludzkiego<sup>18</sup>. Występuje również, w przeciwieństwie do art. 150 § 3, brak konieczności ustnego wezwania organu egzekucyjnego do realizacji obowiązku wynikającego z przepisu prawa, w sytuacji zastosowania przymusu bezpośredniego. W tych okolicznościach celowe wydaje się, przed przystąpieniem do egzekucji, uprzedzenie zobowiązanego, że jeżeli nie zrealizuje ciążącego na nim obowiązku, zostaną użyte środki przymusu bezpośredniego.

---

<sup>17</sup> Ibidem, s. 597.

<sup>18</sup> I. Jaworska, Stosowanie przymusu bezpośredniego w postępowaniu egzekucyjnym w administracji, *Studia Prawno-Ekonomiczne*, t. CIV, tom 104, Łódź 2017, s. 51–52.



Ten rodzaj postępowania uproszczonego ma zastosowanie jedynie wtedy, gdy zagrożone są istotne dla człowieka wartości, takie jak życie i zdrowie ludzkie. Można go stosować również w sytuacji niebezpieczeństwa wystąpienia ciężkich szkód dla gospodarstwa narodowego. Trzecia sytuacja, w której dopuszczalne jest podjęcie czynności egzekucyjnych w tym trybie uproszczonym powstaje, gdy wymaga tego szczególny interes społeczny. Przy analizie przepisów odnoszących się do przymusu natychmiastowego nasuwa się wniosek, że o ile stan zagrożenia życia i zdrowia ludzkiego jest zjawiskiem wymiernym i łatwym do zdiagnozowania, o tyle ciężkie szkody dla gospodarstwa narodowego czy szczególny interes społeczny to wyrażenia niedookreślone mogące podlegać różnorodnym interpretacjom. W tych sytuacjach działalność organów przyjmuje postać władztwa dyskrecjonalnego, która z kolei obarczona jest ryzykiem nadmiernej ingerencji w podstawowe prawa i wolności człowieka. Ujęty w granicę prawa administracyjnego przymus egzekucyjny musi z jednej strony gwarantować zrealizowanie interesu społecznego, z drugiej natomiast – chronić interes indywidualny jednostki<sup>19</sup>.

Jednym ze środków egzekucyjnych mających zastosowanie w ramach przymusu natychmiastowego jest wykonanie zastępcze, które ma charakter wyłącznie zaspokajający. Wykonanie zastępcze stosuje się, gdy egzekucja dotyczy obowiązku wykonania czynności, którą można zlecić innej osobie do wykonania za zobowiązanego i na jego koszt<sup>20</sup>. Podstawowym warunkiem zastosowania tego środka w ramach trybu uproszczonego jest możliwość wystąpienia zagrożenia dla życia lub zdrowia ludzkiego albo innych wartości określonych w ustawie egzekucyjnej oraz obawa, że zwłoka w działaniu może doprowadzić do zaistnienia realnych niebezpieczeństw. Ten środek egzekucyjny można zastosować jedynie w sytuacjach, w których realizacja obowiązku nie ma charakteru wyłącznie osobistego, tzn. wtedy, gdy inny podmiot może go spełnić za zobowiązanego w jego imieniu.

Przymus egzekucyjny w ramach postępowania uproszczonego może niekiedy przybierać postać środka określanego jako odebranie rzeczy ruchomej. W myśl art. 136 §1 u.p.e.a. jeżeli zobowiązany uchylił się od obowiązku wydania oznaczonej rzeczy ruchomej, rzecz ta może być mu przez organ egzekucyjny odebrana w celu wydania jej wierzycielowi. Dotyczy to również obowiązku wydania rzeczy na określony czas. Egzekucja w tym przypadku może odnosić się do rzeczy ruchomej o określonym gatunku lub rodzaju, jak też sytuacji występowania obowiązku zniszczenia ze względów sanitarnych lub społecznych. W tej okoliczności pomimo faktu, że rzecz ruchoma może znajdować się we władaniu innych podmiotów niż zobowiązany, podlega także odebraniu. Odebranie rzeczy ruchomej z pominięciem

<sup>19</sup> L. Klat-Wertelecka, op. cit., s. 313.

<sup>20</sup> Art. 127 u.p.e.a.

procedur trybu zwykłego musi wyczerpywać znamiona przypisane do przymusu natychmiastowego.

W literaturze przedmiotu bardzo często używa się sformułowania „przymus natychmiastowy” w stosunku do ekstraordynaryjnej postaci przymusu bezpośredniego. Ten rodzaj postępowania uproszczonego znajduje swoje podłoże w art. 150 § 3 i ze względu na jego rangę wymaga poddania wnikliwej analizie.

## Przymus bezpośredni

Analiza postępowań uproszczonych wymaga zwrócenia szczególnej uwagi na istotę i możliwości stosowania przymusu bezpośredniego przez uprawnione do tego podmioty. „Środek przymusu bezpośredniego” jako odrębne pojęcie wykształciło się w drodze transformacji działań aparatu policyjnego, który musiał dysponować narzędziem do wymuszania posłuszeństwa własnych obywateli w warunkach pokojowych<sup>21</sup>. Możliwość stosowania przymusu państwowego wskazywana jest niekiedy również jako cecha jednostronnego kształtowania sytuacji prawnej adresatów działań administracji<sup>22</sup>. Przymus ten przybiera dwie podstawowe postacie, mianowicie kary administracyjnej i egzekucji administracyjnej. Należy zaznaczyć, że już w samym pojęciu egzekucji administracyjnej najistotniejszy jest element przymusu, który stosuje się dla realizacji normy prawnej<sup>23</sup>. Ten element przymusu jest najbardziej widoczny w trakcie stosowania przymusu bezpośredniego i wykorzystania jego środków. Właśnie egzekucja jako forma przymusu administracyjnego ukazuje arsenał środków przymusu, które mają służyć zmuszeniu zobowiązanego do wykonania obowiązku<sup>24</sup>.

Z ustawowego katalogu środków egzekucyjnych wynika, że przymus bezpośredni znajduje swoje zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym dotyczącym obowiązków o charakterze niepieniężnym. Jest on obok grzywny w celu przymuszenia, wykonania zastępczego, odebrania rzeczy ruchomej oraz odebrania nieruchomości, opróżnienia lokali i innych pomieszczeń najbardziej dolegliwym, ale

<sup>21</sup> A. Chodorowska, J. Stopińska J., *Stosowanie środków przymusu bezpośredniego w świetle przepisów prawa polskiego*, [w:] P. Stanisz, M. Czuryk, K. Ostaszewski, J. Świącicki (red.), *Sprawność a legalność działania administracji publicznej w sferze ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego*, Lublin 2014, s. 284–285.

<sup>22</sup> K.M. Ziemiński, *Podział form prawnych działania administracji na działania władcze i niewładcze*, [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *System prawa administracyjnego. Prawne formy działania administracji*, tom 5, Warszawa 2013, s. 57.

<sup>23</sup> A. Skoczyła, *Pojęcie i rodzaje przymusu administracyjnego*, [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *System prawa administracyjnego. Prawo procesowe administracyjne. Tom 9*, Warszawa 2010, s. 312.

<sup>24</sup> J. Radwanowicz, *Metoda przymusu administracyjnego*, [w:] J. Łukasiewicz (red.), *Nauka administracji wobec wyzwań współczesnego państwa prawa*, Rzeszów–Cisna 2002, s. 457.

i najskuteczniejszym instrumentem służącym do doprowadzenia do realizacji wskazanych obowiązków. Jest to środek egzekucyjny realizujący (zaspokajający)<sup>25</sup>. Samo stosowanie przymusu bezpośredniego jest czynnością faktyczną (materialno-techniczną) podejmowaną przez właściwe organy egzekucyjne.

Zgodnie z art. 148 u.p.e.a. „przymus bezpośredni polega na doprowadzeniu do wykonania obowiązku podlegającego egzekucji drogą zagrożenia zastosowania lub drogą zastosowania bezpośrednio skutecznych środków, nie wyłączając siły fizycznej, w celu usunięcia oporu zobowiązanego i oporu innych osób, które stoją na przeszkodzie wykonaniu obowiązku”. Wynika z tego, że może mieć on zastosowanie w stosunku nie tylko do zobowiązanego, lecz także do osób, które nie są podmiotami lub uczestnikami postępowania egzekucyjnego. Ustawodawca wskazał, że „w szczególności przymus bezpośredni stosuje się w celu doprowadzenia do wykonania przez zobowiązanego opuszczenia nieruchomości, lokalu (pomieszczenia), wydania rzeczy, zaniechania czynności lub nieprzeszkadzania innej osobie w wykonywaniu jej praw, a także w przypadkach, gdy ze względu na charakter obowiązku stosowanie innych środków egzekucyjnych nie jest możliwe”. Zastosowanie tego środka ma również miejsce w sytuacjach przewidzianych przez przepisy innych ustaw.

Egzekutor może zastosować przymus bezpośredni również w toku postępowania egzekucyjnego, które zostało wszczęte w celu zastosowania innego ze środków egzekucyjnych, wymienionych w art. 1a pkt 12 lit. b, gdy ten środek egzekucyjny okazał się bezskuteczny, a zastosowanie przymusu bezpośredniego może doprowadzić do wykonania egzekwowanego obowiązku<sup>26</sup>. Takie ujęcie skutkuje rozgraniczeniem na zastosowanie przymusu bezpośredniego jako podstawowego środka egzekucyjnego lub też środka, który uzupełnia czy zastępuje inne stosowanie w egzekucji obowiązków o charakterze niepieniężnym. W tej sytuacji środek ten ma charakter pomocniczy i jest stosowany tylko wtedy, gdy inne środki nie przyniosą rezultatu, a ten zapewni skuteczność podjętych czynności.

Egzekutor, przystępując do czynności egzekucyjnych, doręcza zobowiązanemu: odpis tytułu wykonawczego, o ile nie został wcześniej doręczony oraz postanowienie organu egzekucyjnego o wezwaniu zobowiązanego do wykonania obowiązku wskazanego w tytule wykonawczym, z zagrożeniem zastosowania przymusu bezpośredniego<sup>27</sup>. W tej sytuacji zobowiązanemu przysługują środki prawne, takie jak prawo zgłoszenia zarzutów w sprawie prowadzenia postępowania egzekucyj-

<sup>25</sup> J. Służewski, *Postępowanie administracyjne*, Warszawa 1974, s. 189.

<sup>26</sup> Art. 151 u.p.e.a.

<sup>27</sup> Ibidem, art. 150 § 1 w zw. z art. 32 u.p.e.a.

nego, a także możliwość wniesienia zażalenia na postanowienie w sprawie zastosowania środka egzekucyjnego.

Wreszcie wskazać należy na trzeci wymiar tego środka egzekucyjnego, a mianowicie jako postępowania prowadzonego w trybie uproszczonym, które ma zastosowanie w sytuacjach nadzwyczajnych. Podstawą takiego działania jest wspomniany już wcześniej art. 150 § 3 ustawy, który stanowi, że „jeżeli zwłoka w wykonaniu obowiązku może zagrozić zdrowiu lub życiu albo spowodować niemożność lub znaczne utrudnienie w dochodzeniu wykonania przez zobowiązanego obowiązku, a także w innych przypadkach określonych w odrębnych przepisach, może być niezwłocznie zastosowany przymus bezpośredni wykonania obowiązku wynikającego z przepisu prawa, po ustnym wezwaniu organu egzekucyjnego, bez uprzedniego upomnienia zobowiązanego oraz bez doręczenia mu odpisu tytułu wykonawczego i postanowienia o wezwaniu do wykonania obowiązku”. W tym trybie przymus bezpośredni ma zastosowanie jedynie w sytuacjach przewidzianych przepisami prawa, indywidualne akty administracyjne nie mogą stanowić podstawy jego stosowania.

Istotą tego postępowania jest niedopuszczenie do powstania zagrożeń życia lub zdrowia, ale także ograniczenie możliwości skutecznego uchylecia się zobowiązanego od realizacji ciążących na nim obowiązków. Charakteryzuje się ono możliwością pominięcia procedur stosowanych w zwyczajnych trybach, a w szczególności tzw. czynności poprzedzających wszczęcie postępowania. Zauważalne jest poświęcenie wartości mających mniejsze znaczenie, po to, aby zabezpieczyć czy ratować te, które zajmują wyższe miejsce w ich hierarchii.

Przy zastosowaniu tego środka należy pamiętać o zasadach odnoszących się do postępowania egzekucyjnego, a w szczególności zasady poszanowania godności ludzkiej. Jest to wyjątkowo istotne z uwagi na charakter tego środka, który jest szczególnie represyjny i ingerujący w wolność osoby, wobec której został zastosowany. W myśl przepisów Konstytucji RP: „wolność człowieka podlega ochronie prawnej. Każdy jest obowiązany szanować wolności i prawa innych. Nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje”<sup>28</sup>. Dodatkowo powinno się zawsze zmierzać do jak najmniejszego naruszenia dóbr podmiotu, względem którego ten środek jest stosowany<sup>29</sup>. Warunkiem ograniczeń w tym zakresie jest, wyrażona w ustawie, konieczność zapewnienia bezpieczeństwa lub porządku publicznego, ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Głównym celem postępowania egzekucyjnego jest

<sup>28</sup> Art. 31 ust. 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

<sup>29</sup> A. Skoczylas, *Środki egzekucji administracyjnej*, [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *System prawa administracyjnego. Prawo procesowe administracyjne*, t. 9, Warszawa 2010, s. 455.

doprowadzenie do realizacji wymaganych obowiązków, dlatego przymus stosowany jest tylko do momentu osiągnięcia stanu zgodnego z określonym obowiązkiem.

Prawidłowe użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego uzależnione jest od przestrzegania wskazanych wprost lub w sposób pośredni w przepisach prawnych reguł i zaleceń co do sposobu realizacji i kierunku wchodzących w jego zakres czynności, określanych jako zasady użycia tych środków<sup>30</sup>. Z ustawy dnia 24 maja 2013 roku o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej<sup>31</sup> można wywodzić zasady użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego, takie jak: kompetencji, ostrzeżenia, celowości, niezbędności, minimalizacji skutków, czy szczególnej ostrożności. Z uwagi na ograniczenia objętościowe dysertacji odstąpiono od analizy wymienionych powyżej zasad.

Zaznaczyć trzeba, że ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji odnosi się do środków przymusu bezpośredniego, bardzo ogólnie wskazując na możliwość stosowania „środków skutecznych nie wyłączając siły fizycznej”. Dopiero przepisy ustawowe dotyczące poszczególnych organów egzekucyjnych określają formy oraz możliwości zastosowania przez nie środków przymusu bezpośredniego. Z tej perspektywy ważne staje się zwrócenie uwagi na podmioty, które w ustawie określane są jako organy egzekucyjne obowiązków o charakterze niepieniężnym.

Organem egzekucyjnym w zakresie egzekucji administracyjnej obowiązków o charakterze niepieniężnym jest: 1) wojewoda; 2) właściwy organ jednostki samorządu terytorialnego w zakresie zadań własnych, zadań zleconych i zadań z zakresu administracji rządowej oraz obowiązków wynikających z decyzji i postanowień z zakresu administracji publicznej wydawanych przez samorządowe jednostki organizacyjne; 3) kierownik wojewódzkiej służby, inspekcji lub straży w odniesieniu do obowiązków wynikających z wydawanych w imieniu własnym lub wojewody decyzji i postanowień; 4) kierownik powiatowej służby, inspekcji lub straży w odniesieniu do obowiązków wynikających z wydawanych w zakresie swojej właściwości decyzji i postanowień<sup>32</sup>. W przypadkach określonych przepisami ustaw szczególnych do organów egzekucyjnych obowiązków o charakterze niepieniężnym zaliczane są również liczne podmioty policji administracyjnej. Ustawodawca wskazał w szczególności na każdy organ Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu lub Straży Granicznej, Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych, organy Państwowej Inspekcji Pracy wydające decyzję w pierwszej instancji, organy straży pożarnej kierujące akcją ratowniczą, a także inne

<sup>30</sup> L. Dyduch, *Zasady użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego*, [w:] L. Dyduch, K. Świerczewski, W. Biedrzycki (red.), *Użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego przez policjantów*, Legionowo 2014, s. 26.

<sup>31</sup> Tekst jedn. Dz.U. z 2023 r., poz. 202 z późn. zm.

<sup>32</sup> Art. 20 § 1 u.p.e.a.

organy powołane do ochrony spokoju, bezpieczeństwa, porządku, zdrowia publicznego lub mienia społecznego. Organem egzekucyjnym w zakresie egzekucji administracyjnej obowiązków o charakterze niepieniężnym, wynikających z decyzji z zakresu administracji rządowej wydanych przez przedsiębiorstwa państwowe i inne państwowe jednostki organizacyjne, spółdzielnie, a także przez stowarzyszenia, organizacje zawodowe i samorządowe oraz inne organizacje społeczne jest wojewoda.

Pomimo prywatyzacji pewnych zadań publicznych czy ich zlecenia generalnie podmiotom spoza administracji publicznej, przepisy nie zezwalają na stosowanie przez nie środków egzekucyjnych, a w szczególności przymusu bezpośredniego. Wyjątkiem mogą być np. sytuacje przewidziane w ustawie o bezpieczeństwie imprez masowych<sup>33</sup>, w których służby porządkowe mogą stosować przymus bezpośredni<sup>34</sup>. Na podstawie analizy materiału źródłowego oraz ponad pięćdziesięcioletnich doświadczeń związanych z obowiązywaniem obecnej ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji stosowny wydaje się wniosek o w miarę kompletnym wskazaniu organów właściwych do stosowania przymusu bezpośredniego. Taki układ tych podmiotów gwarantuje skuteczność egzekucji, a także kontrolę ich władczej ingerencji w prawa człowieka.

Przy stosowaniu przymusu bezpośredniego w sposób szczególny należy mieć na uwadze ograniczenia podmiotowe, które wynikają głównie z art. 14 i 153 u.p.e.a. Oznacza to, że nie może być prowadzona egzekucja wobec osób, które posiadają przywileje i immunitety dyplomatyczne (immunitet egzekucyjny) lub przebywają poza granicami kraju. Pomimo zrzeczenia się przez te osoby wskazanych przywilejów lub immunitetów, nie można wobec nich stosować środków egzekucyjnych, w tym przymusu bezpośredniego. Ograniczenia dotyczą również żołnierzy i funkcjonariuszy wymienionych w ustawie służb<sup>35</sup>. Stosowanie środków przymusu

<sup>33</sup> Ustawa z dnia 20 marca 2009 roku o bezpieczeństwie imprez masowych (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r., poz. 616).

<sup>34</sup> Zgodnie z art. 21 ust. 2 ustawy z dnia 20 marca 2009 roku o bezpieczeństwie imprez masowych, „w przypadkach, o których mowa w art. 11 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, służby porządkowe mogą użyć środków przymusu bezpośredniego, o których mowa w art. 12 ust. 1 pkt 1 lit. a i b, pkt 2 lit. a i pkt 12 lit. a tej ustawy”.

<sup>35</sup> W myśl art. 153 § 1 u.p.e.a. przymus bezpośredni w stosunku do żołnierza w czynnej służbie wojskowej albo funkcjonariusza Policji, Służby Ochrony Państwa, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego lub Straży Granicznej może być zastosowany tylko przez odpowiednio Żandarmerię Wojskową lub wojskowy organ porządkowy albo organ Policji, Służby Ochrony Państwa, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego lub Straży Granicznej. § 2. Przepisu § 1 nie stosuje się, gdy ze względów sanitarnych lub innych społecznych zachodzi potrzeba natychmiastowego wykonania egzekwowanego obowiązku, a Żandarmerii Wojskowej lub wojskowego organu porządkowego albo właściwego organu Policji, Służby Ochrony Państwa, Agencji Bezpieczeństwa

bezpośredniego podlega zakazom wyznaczonym przez przepisy odnoszące się do osób, które są w ciąży lub ze względu na swój wiek czy stan zdrowia nie mogą być poddane oddziaływaniu tych środków.

Liczne ograniczenia w stosowaniu przymusu bezpośredniego mają na celu ochronę podstawowych praw i wolności człowieka przed nadmierną ingerencją administracji publicznej. W przypadku funkcjonariuszy służb mundurowych chodzi o zachowanie ich godności oraz zastosowanie tego środka przez podmioty posiadające adekwatne wykszolenie, tak aby można było w sposób skuteczny przewyciężyć stawiany opór. Stosowanie trybu uproszczonego prowadzi do skrócenia czasu egzekucji w sytuacjach szczególnych, wymagających szybkiej reakcji uprawnionych organów, pod warunkiem zastosowania się do standardów przewidzianych przez przepisy prawa.

## Uwagi końcowe

Zdaniem Z. Leońskiego „działalność egzekucyjna jest to wykonywanie pewnej funkcji aparatu państwowego, dla której zrealizowania używane są rozmaite formy”<sup>36</sup>. Prowadząc tę działalność, organy egzekucyjne mają możliwość stosowania zróżnicowanych środków egzekucyjnych, ale także w sytuacjach nadzwyczajnych mają prawo podejmowania egzekucji administracyjnej z pominięciem określonych w prawie procedur. Stosowanie postępowań uproszczonych jest najprostszą i najefektywniejszą drogą do realizacji przez zobowiązanego obowiązków w sytuacji wystąpienia istotnych zagrożeń.

Wykorzystanie przymusu natychmiastowego i przymusu bezpośredniego związane jest z koniecznością ochrony życia i zdrowia ludzkiego oraz zabezpieczenia istotnych interesów państwa i społeczeństwa. Dokonując porównań obu trybów, należy stwierdzić, że w przepisach występują określone różnice dotyczące ochrony konkretnych stanów i wartości. W przypadku przymusu natychmiastowego określonego w art. 117 u.p.e.a. jego celem jest ochrona gospodarstwa narodowego przed ciężkimi szkodami oraz zabezpieczenie szczególnego interesu społecznego. Z kolei przymus bezpośredni realizowany na podstawie art. 150 § 3 u.p.e.a. ma za zadanie doprowadzić do niezwłocznej realizacji powinności, gdy zwłoka może

---

Wewnętrzny, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego lub Straży Granicznej nie ma na miejscu.

<sup>36</sup> Z. Leoński, *Istota administracyjnych czynności egzekucyjnych w świetle przepisów ustawy z 17 czerwca 1966 roku, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1969, 31(3), s. 57.*

skutkować niemożnością lub znacznym utrudnieniem w dochodzeniu wykonania przez zobowiązanego obowiązku. Może on być wykorzystany także w innych przypadkach określonych w odrębnych przepisach prawa.

Cechą wspólną obu postępowań jest cel nadrzędny jakim jest przeciwdziałanie mogącym wystąpić zagrożeniom życia lub zdrowia ludzkiego. Dokonana analiza materiału badawczego w całej rozciągłości potwierdziła postawioną tezę, że postępowania uproszczone służą głównie doprowadzeniu do wykonania obowiązków, w przypadku których zwłoka może prowadzić do szczególnych zagrożeń dla życia lub zdrowia ludzkiego. Z tej perspektywy uzasadnione wydaje się pominięcie pewnych procedur, będących prawami zobowiązanego, po to, aby nie doprowadzić do powstania niebezpieczeństw dla wyższych wartości ludzkich, jakimi są życie i zdrowie. Na uwagę zasługuje ograniczenie kręgu podmiotów uprawnionych do stosowania trybów uproszczonych, z wyraźnym zawężeniem liczby organów egzekucyjnych mogących stosować przymus natychmiastowy.

Wskazane natomiast w tekście pewne niekonsekwencje prawne skutkują koniecznością przedstawienia wniosku *de lege ferenda* o konieczności zmian w art. 117 u.p.e.a. Zmiany powinny polegać na odstąpieniu od konieczności doręczenia zobowiązanemu upomnienia przed zastosowaniem tego trybu. Obecnie obowiązujący przepis pomija taką możliwość, a samo odstąpienie może być wynikiem potrzeby nagłego ratowania istotnych wartości.

Nasuwa się wniosek końcowy, że postępowania uproszczone, pomimo ich nadzwyczajnej formy, są gwarantem skuteczności działania organów egzekucyjnych w sytuacjach wykraczających poza tryb zwyczajny. Racjonalne wykorzystywanie przymusu natychmiastowego i bezpośredniego pozwala na zażegnanie istotnych zagrożeń dla człowieka. Pomimo pewnych ograniczeń w prawach zobowiązanego stosowanie postępowań uproszczonych jest w pełni uzasadnione, przede wszystkim ze względu na ochronę zdrowia i życia ludzi.

## Bibliografia

- Chodorowska A., Stopińska J., *Stosowanie środków przymusu bezpośredniego w świetle przepisów prawa polskiego*, [w:] P. Stanisławski, M. Czuryk, K. Ostaszewski, J. Świącicki (red.), *Sprawność a legalność działania administracji publicznej w sferze ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego*, Lublin 2014.
- Hrycaj A. [w:] A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz (red.), *System prawa handlowego. Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, tom 6, Warszawa 2020.
- Dalkowska A.E., *Prawne instrumenty skutecznej egzekucji należności publicznoprawnych*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2016, Vol. L, 1, sectio H.



- Dyduch L., *Zasady użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego*, [w:] L. Dyduch, K. Świerczewski, W. Biedrzycki (red.), *Użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego przez policjantów*, Legionowo 2014.
- Jaworska I., *Stosowanie przymusu bezpośredniego w postępowaniu egzekucyjnym w administracji*, *Studia Prawno-Ekonomiczne*, t. CIV, tom 104, Łódź 2017. <https://doi.org/10.26485/SPE/2017/104/3>.
- Klat-Wertelecka L., *Granice stosowania przymusu egzekucyjnego w administracji*, [w:] J. Supernat (red.), *Między tradycją a przyszłością w nauce prawa administracyjnego*, *Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Janowi Bociowi*, Wrocław 2009.
- Kmieciak Z.R., *Postępowanie administracyjne, postępowanie egzekucyjne w administracji i postępowanie sądownoadministracyjne*, IV wydanie, Warszawa 2017.
- Leoński Z., *Istota administracyjnych czynności egzekucyjnych w świetle przepisów ustawy z 17 czerwca 1966 roku*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1969, 31(3).
- Masternak M., *Pojęcie egzekucji administracyjnej oraz administracyjnego postępowania egzekucyjnego*, [w:] S. Fundowicz, P. Możyłowski (red.), *Administracyjne postępowanie egzekucyjne. Na 50-lecie ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji*, Radom 2017.
- Przybysz P., *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz*, 8 wydanie, Warszawa 2018.
- Radwanowicz J., *Metoda przymusu administracyjnego*, [w:] J. Łukasiewicz (red.), *Nauka administracji wobec wyzwań współczesnego państwa prawa*, Rzeszów–Cisna 2002.
- Sawczyn W., Leoński Z., *Przymus bezpośredni*, [w:] R. Hauser, A. Skoczylas (red.), *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz*, 9 wydanie zmienione i uzupełnione, Warszawa 2018.
- Sawuła R., *Przedmiotowy i podmiotowy zakres egzekucji administracyjnej*, [w:] L. Żukowski, R. Sawuła (red.), *Postępowanie administracyjne*, wydanie III, Przemyśl–Rzeszów 2012.
- Skoczylas A., *Pojęcie i rodzaje przymusu administracyjnego*, [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *System prawa administracyjnego. Prawo procesowe administracyjne. Tom 9*, Warszawa 2010.
- Skoczylas A., *Środki egzekucji administracyjnej*, [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *System prawa administracyjnego. Prawo procesowe administracyjne. Tom 9*, Warszawa 2010.
- Służewski J., *Postępowanie administracyjne*, Warszawa 1974.
- Ziemski K.M., *Podział form prawnych działania administracji na działania władcze i niewładcze*, [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *System prawa administracyjnego. Prawne formy działania administracji. Tom 5*, Warszawa 2013.